महाराष्ट्र शासन

कृषि व फलोत्पादन

मंत्रालय, मुंबई

नागरिकांची सनद

<u>कृषि व फलोत्पादन</u>

<u>कृषि व फलोत्पादन विभागाची मुख्य कार्ये</u>

राज्यातील बहुतांश लोकांचे जीवन शेतीशी निगडीत असून शेती हे अन्नधान्य, रोजगार व उपजिविकेचे महत्त्वाचे साधन आहे. राज्यातील शेतकरी स्वावलंबी व्हावा यासाठी शेतक-यास केंद्र बिंदू मानून शेतीचे उत्पादन व शेतक-याचा आर्थिक विकास साध्य करण्यासाठी विविध योजनांची प्रभावी अंमलबजावणी करणे हे विभागाचे प्रमुख कार्य आहे

<u>कृषि व फलोत्पादन विभागाची जबाबदारी</u>

१) शेतक-यांच्या उत्पादन वाढीसाठी नैसर्गिक शेती, सेंद्रिय शेतीसह नवनवीन प्रगत तंत्रज्ञान, खते बियाणे, कृषि औजारे, जलस्तोत्राचा अचूक व सुनियोजित वापर इ. बाबत प्रात्साहन देण्याच्या दृष्टीने धोरणात्मक निर्णय घेणे

२) कृषि फलोत्पादन विभागास विविध योजना उपक्रम राबविण्यासाठी राज्य शासनाच्या अर्थसंकल्पातून प्राप्त तरतूद / निधी तसेच केंद्रशासनाकडून प्राप्त अर्थसहाय्याचे वितरण व ताळमेळ ठेवणे.

३) कृषि व फलोत्पादन विभागाच्या अधिनस्त क्षेत्रीय कार्यालयाकडून / शेतक-यांसाठी राबविण्यात येणा-या योजना, उपक्रमांचा कामांचा आढावा घेणे व त्यावर लक्ष ठेवणे

४) राज्यातील शेतक-यांच्या उत्पादन वाढीसाठी राबविण्यात येणा-या योजना यशस्वितेसाठी लक्ष निश्चित करणे व ठरविलेले लक्ष गाठण्यासाठी येणा-या अडीअडचणींचा वरिष्ठ स्तरावर आढावा घेवून सदर अडचणी सोडविण्यासाठी उपाय सूचविणे

कृषि व फलोत्पादन विभागाच्या नियंत्रणाखालील विभाग / कार्यालय

१) कृषि आयुक्तालय
२) राज्यातील कृषि विद्यापीठे (४ विद्यापीठे)
३) महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद
४) महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ
५) महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ
६) महाराष्ट्र राज्य बीज प्रमाणिकरण यंत्रणा

<u>कृषि व फलोत्पादन विभागात हाताळण्यात येणारे विविध विषय</u>

<u>कृषि :-</u>

* हवा मान, पिक परिस्थिती व शेती.पिके,भाजीपाला संदर्भातील नैसर्गिक आपत्तीचे कामकाज (पूर,अतिवृष्टी,गारपिट इ.)
* बियाणे गुणवत्ता नियंत्रण व त्याअनुषंगिक बाबी
* रासायनिक व सेंद्रिय खते,किटकनाशकेविषयक धोरण व गुणवत्ता नियंत्रण इ.
* खते,किटकनाशके,माती परिक्षण प्रयोगशाळाविषयक सर्व बाबी

* निविष्ठा पुरवठा व गुणवत्ता नियंत्रणाच्या संदर्भातील अधिनियम/नियम यांच्या अंमलबजावणीच्या संदर्भातील कामकाज, सुधारणा व त्याअनुषंगिक तक्रारी
* कृषि अर्थसंकल्प विषयक बाबी
*कृषि विस्तार योजना, बाह्य सहाय्यित प्रकल्प,
*सर्व पिक संवर्धन विषयक केंद्र व राज्य पुरस्कृत योजना (विघयो व आदिवासी उपयोजनेसह)
* सिंचन (तुषार व ठिबक सिंचन योजना)
*राष्ट्रीय पिक विमा योजना संदर्भातील कामकाज
शेतकरी अपघात विमा योजना
* कृषि क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्य करणा-या शेतक-यांसाठी पुरस्कार व फलोत्पादन विषयक पुरस्कार (जिजामाता, कृषि भूषण,कृषि मित्र, शेतीनिष्ठ,उद्यान पंडीत इ.)
* राष्ट्रीय कृषि विकास कार्यक्रम
* राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान
* सर खुसरो वाडीया ट्रस्ट ,सर ससुन डेव्हीड ट्रस्ट मार्फत NGO ना मदत / अनुदान
* भारतीय लोक विकास कार्यक्रम महाराष्ट्र या ट्रस्टमार्फत NGO ना अर्थसहाय्य
* सांख्यिकी योजना
* पिक संरक्षण औजारे,कृषि औजारे, विद्युत पंप,ऑईल इंजिने इ.चे दर ठरवणे व त्याबाबतचे धोरण.
* कृषि विद्यापिठे,(४ विद्यापीठे) महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद विषयक बाबी
* महाबीज व कृषि उद्योग विकास महामंडळाची आस्थापना, प्रशासकीय,आर्थिक बाबी, धोरण, कृति आराखडा, मार्केटिंग प्लॅन
* कृषि विद्यापिठ कार्यकारी परिषदेवरील सदस्यांच्या नेमणूका
* विद्यापिठाच्या जमिनी व विकास कार्य
* कृषि शिक्षण विस्तार व संकीर्ण बाबी
* कृषि विद्यापिठे व कृषि परिषदेच्या योजना अंदाजपत्रक व ऑडिट
* कृषि विद्यापीठातील संशोधन कार्यासंबंधिचे धोरण व पुनर्रचना,सनियंत्रण व मूल्यमापन
* क्षेत्रिय कृषि आस्थापनेवरील राजपत्रित अधिकाऱ्यांच्या नेमणूका, पदोन्नत्या, प्रतिनियुक्ती, बदल्या, मानीव दिनाक, रजा, विशेष वेतन, वेतन निश्चिती.
* क्षेत्रिय कृषि आस्थापनेवरील अधिकारी कर्मचाऱ्यांच्या विभागीय चोकशीची प्रकरणे
* क्षेत्रिय कृषि आस्थापनेवरील कर्मचा-यांच्या संदर्भातील वैयक्तिक स्वरुपाच्या तक्रारी (योजनेमधील भ्रष्टाराच्या तक्रारी सोडून)
* कृषि क्षेत्रिय अराजपत्रित कर्मचाऱ्यांच्या आस्थापनाविषयक बाबी (नेमणूका,पदोन्नत्या,प्रतिनियुक्ती,बदल्या,मानीव दिनांक इ.)
* कृषि क्षेत्रिय कार्यालयांची निरिक्षणे व साधनसामुग्री
* कृषि व पदुम विभाग (खुद्द) आस्थापनाविषयक बाबी.
* कृषि विभागाशी संबंधित लोकलेखा कक्ष
* कृषि विभागाशी संबधीत विधीमंडळाशी संबधित समन्वय कक्ष
* माहितीच्या अधिकारासंबंधातील कामकाज व विभागाच्या समन्वयाच्या इतर सर्व बाबी

फलोत्पादन :-

* रोहयो शी निगडीत फळ विकास योजना, काजू विकास योजना, आदर्श पुष्पोत्पादक केंद्र,मसाला पिक विकास योजना, पीक संरक्षण योजना, जैव तंत्रज्ञान
* राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियान (NHM) (फळे,फुले,भाजिपाला,मसाला पिके,औषधी वनस्पती इ.संदर्भातील सर्व केंद्र व राज्य पुरस्कृत योजना)
* नैसर्गिक आपत्तीमुळे फळपिकांचे नुकसान
* राष्ट्रीय बागवानी मंडळ ,नारळ विकास बोर्ड व इतर बोर्ड/मंडळ पुरस्कृत योजना
* संगणकिकरण,नेटवर्किंग (कृषि विभागाची क्षेत्रीय कार्यालय)
* रोजगार व स्वयंरोजगाराच्या संदर्भातील योजना, कृषि विभागाचे धोरण,कृति आराखडा,इतर विभागाशी समन्वय
* डॉ.स्वामीनाथन समिती,WTO क्रॉप डायव्हर्सिफिकेशन प्रक्रिया इ.
* फळरोपवाटिकाचा कृति आराखडा
* रोपमळे अधिनियम व नियम याअंतर्गत परवाना तक्रारी इत्यादी
* फळरोपवाटिकांवरील मजूरांचे प्रश्न, न्यायालयीन प्रकरणे
* फळझाड मुल्यांकनाच्या संदर्भातील धोरण, तक्रारी इतर अनुषंगिक कामे

उपरोक्त विषय सूचीनुसार विभागात आवश्यकतेनुसार १ ते १७ कार्यासने निर्माण करण्यात आली असून प्रत्येक कार्यासनांना विभागांतर्गत कामकाजानुसार वरील विषय नेमून देण्यात आले आहेत.

कृषि व फलोत्पादन विभागामार्फत देण्यात येणा-या सेवा -

कृषि व फलोत्पादन विभागामार्फत शेतक-यांना कोणतीही थेट सेवा पुरविली जात नाही. तथापि, कृषि व फलोत्पादन कक्षाशी संबंधित योजना तसेच सेवाविषयक बाबींच्या अनुषंगाने अधिनस्त कार्यालयांमार्फत अथवा शेतक-यांमार्फत संदर्भ विभागास प्राप्त झाल्यास अभिप्राय आणि आवश्यकतेनसार धोरणात्मक निर्णय घेवून प्रशासकीय मान्यता देण्याची कार्यवाही विभागांमार्फत केली जाते.

विभागातील श्रेणीनिहाय कार्यरत अधिका-यांची रचना

मा. मंत्री (कृषि), मा. मंत्री फलोत्पादन, मा. राज्यमंत्री (कृषि) व राज्यमंत्री (फलोत्पादन) हे विभागाचे प्रमुख असून, प्रधान सचिव (कृषि व फलोत्पादन) हे प्रशासकीय प्रमुख आहे. कृषि व फलोत्पादन विभागातील सर्वकष प्रशासकीय नियंत्रण, पर्यवेक्षण व समन्वय या संबंधीची जबाबदारी प्रधान सचिव (कृषि व फलोत्पादन) यांची आहे. कृषि व पदुम विभाग (खुद्द) मधिल कृषि व फलोत्पादन विभागाशी संबंधित शासनास आणि मंत्रीमंडळास वा मंत्रीमंडळाच्या समितीस सादर करावयाची प्रकरणे प्रधान सचिव (कृषि व फलोत्पादन) यांचे मार्फत पुढे सादर करण्यात येतात. प्रधान सचिव (कृषि व फलोत्पादन) यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली कृषि व फलोत्पादन विभागाचे कामकाज हाताळण्यात येत असून, श्रेणीनिहाय कार्यरत अधिका-यांची सूची खालीलप्रमाणे आहे.

प्रधान सचिव / सचिव	सह सचिव / उप सचिव/ विशेष कार्य अधिकारी	अवर सचिव	कक्ष अधिकारी
प्रधान सचिव (कृषि व फलोत्पादन **कृषि व फलोत्पादन कक्ष** कार्यासन क्र. १ ते १७ दालन क्र.५०९(विस्तार) दूरध्वनी क्रमांक २२०२५३५७	**सह सचिव (कृषि व पदुम (खुद्द) आस्थापना आणि क्षेत्रीय आस्थापना)** सातवा मजला (विस्तार) दूरध्वनी क्र. ०२२-२२०२५४३३ मंत्रालय विस्तार दुरध्वनी क्रमांक ३६३४	**अवर सचिव कृषि व पदुम (खुद्द) (आस्थापना)** प्रशासन-१ (कृषि व पदुम खुद्द आस्थापना) प्रशासन-३ (रोखशाखा) व नोंदणी शाखा	**कक्ष अधिकारी** कार्यासन ५ अे - कृषि क्षेत्रीय कर्मचारी / अधिकारी यांच्या तक्रारी व विभागीय चौकशीची प्रकरणे ७ वा मजला दुरध्वनी क्र. २२०२५४३३
			कक्ष अधिकारी कार्यासन १५ अे - कृषि क्षेत्रीय अधिका-यांची आस्थापना (बढती, बदली इ.) ७वा मजला २२८५२११८
			कक्ष अधिकारी कार्यासन १६ अे- कृषि क्षेत्रीय कर्मचा-यांची (गट क/ड) आस्थापना (न्यायालयीन प्रकरणे इ.) ७ वा मजला २२८५२११८

	उप सचिव (कृषि योजना व नि. व गु.नि.) ५वा मजला दालन क्र. ५४५ (विस्तार) दूरध्वनी क्र. ०२२-२२०२५९६३	**अवर सचिव** कार्यासन ११ अे - पीक विमा योजना, शेतमाल भाव समिती कक्ष, शेतकरी अपघात विमा योजना दालन क्र.५३५ (विस्तार) २२०२३७१३	**कक्ष अधिकारी** कार्यासन १ अे - बियाणे, निविष्ठा गुणनियंत्रण दालन क्र. ५३५ (विस्तार) २२०२३७१३
			कक्ष अधिकारी कार्यासन १० अे - हवामान पीक परिस्थिती, नैसर्गिक आपत्ती (फळे वगळून), ट्रस्ट, खरीप आढावा बैठका दालन क्र. ५३९ (विस्तार) २२०२५४२६
			कक्ष अधिकारी कार्यासन १७ अे - खतविषयक कामकाज दालन क्र. ५३५ (विस्तार) २२०२३७१३

	उप सचिव (कृषि व अर्थसंकल्प) ५वा मजला दालन क्र. ५१५ (विस्तार) दूरध्वनी क्र. ०२२-२२०२४५७४	**अवर सचिव** कार्यासन २अे, ३अे, ४अे दालनक्र.५१७(विस्तार) २२८५०५९५	**कक्ष अधिकारी** कार्यासन २ अे - कृषि व फलोत्पादन अर्थसंकल्प दालन क्र.५१७ (विस्तार) २२७९३४५०
		अवर सचिव कार्यासन रा. कृ. वि. यो. व राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान दालन क्र. ५१७ (विस्तार) २२८३६८२१	**कक्ष अधिकारी** कार्यासन ३ अे - बाहय सहाय्यित प्रकल्प, कृषि विस्तार दालन क्र. ५३९ (विस्तार) २२०२५४२६
			कक्ष अधिकारी कार्यासन ४ अे - केंद्र राज्य पुरस्कृत पीक संवर्धन योजना, सिंचन (तुषार, ठिबक) दालन क्र. (विस्तार) २२०२५४२६

	उप सचिव (कृषि विद्यापीठे व समन्वय कक्ष) दालन क्र. ५३९ (विस्तार) दूरध्वनी क्र. ०२२-२२०२५४३६	**अवर सचिव** कृषि विद्यापीठे कार्यासन क्र. ६अे, ७अे, ८ अे, १२ अे दालन क्र.५३५(विस्तार) २२०२३७१३	**कक्ष अधिकारी** कार्यासन ६ अे- कृषि विद्यापीठ व सेवाविषयक बाबी दालन क्र.५३५ (विस्तार) २२०२३७१३
			कक्ष अधिकारी कार्यासन ७ अे - कृषि विद्यापीठ जमिन विकास दालन क्र.५३५ (विस्तार) २२०२३७१३
			कक्ष अधिकारी कार्यासन ८ अे- कृषि विद्यापीठ अर्थसंकल्प दालन क्र.५३५ (विस्तार) २२०२३७१३
			कक्ष अधिकारी कार्यासन १२ अे- कृषि फलोत्पादन विभाग विधीमंडळ कामकाज व इतर संकीर्ण प्रकरणी समन्वय दालन क्र.५४८ (विस्तार) २२७९३४५३

	सह / उप सचिव (फलोत्पादन) दालन क्र.५३७ (विस्तार) दूरध्वनी क्र. ०२२-२२०२५१७६		**कक्ष अधिकारी** कार्यासन ९ अे - फलोत्पादन विषयक योजना दालन क्र.५३९(विस्तार) २२०२५४२६
			कक्ष अधिकारी कार्यासन १३ अे - फळरोपवाटिका प्रशिक्षण, फळझाड मुल्यांकन, नैसर्गिक आपत्ती-फळे दालन क्र.५३९(विस्तार) २२०२५४२६
			कक्ष अधिकारी कार्यासन १४ अे - WTO क्रॉप डायव्हर्सिफिकेशन,डॉ. स्वामीनाथन समिती, ई-गव्हर्नस दालन क्र.५३९(विस्तार) २२०२५४२६
			कक्ष अधिकारी कार्यासन लोकलेखा कक्ष- कृषि व फलो. विनियोजन लेखे खर्च ताळमेळ लोकलेखा समिती अंदाज समिती विषयक कामकाज दालन ७ वा मजला (विस्तार) २२०२४०२१

कृषि व फलोत्पादन विभागातर्फे कार्यवाही पूर्ण करावयास लागणारा कालावधी

१) विभागात अधिनस्त कार्यालयांकडून प्राप्त होणा-या संदर्भावर जास्तीत जास्त तीन आठवठयात कार्यवाही केली जाईल.

२) विभागात जनतेकडून प्राप्त होणा-या औपचारिक संदर्भास किमान एक आठवडयात पोच दिली जाईल.

३) विभागात प्रापत होणा-या निवेदनांवर किमान ४५ दिवसांचे आत कार्यवाही केली जाईल.